

Fonteinkerk, 20 augustus 2023

Lezingen: Hebreëen 11:8-16 en Mattheüs 15:21-28

“U hebt een groot geloof!” zegt Jezus tegen die Kanaänitische vrouw. Haar geloof brengt zelfs Jezus op andere gedachten. Maar wat was de inhoud van haar geloof?

Ruim 30 jaar geleden zat ik te praten met een huisarts in Barendrecht, een gemeentelid van de kerk. Hij vertelde hoe zijn geloof in de loop der jaren enorm was veranderd. “Vroeger wist ik het allemaal zó zeker,” zei hij, “Jezus als de Zoon van God, en het offer van Jezus als de verzoening van onze zonden, de zekerheid van een hiernamaals, en het geloof dat binnen afzienbare tijd de hele wereld christelijk zou worden, enzovoort. Van al die zekerheden is helemaal niets overgebleven...” Hij hield het bij een soort van humanisme, met Jezus als lichtend voorbeeld en God als een inwendige stem die hem opriep goed te zijn voor zijn naaste. Aan de kerk had hij verder geen boodschap meer.

En inderdaad: met name voor de mensen die nog in een tijd vol zekerheden zijn opgegroeid, is er ontzaglijk veel veranderd. Vroeger had je duidelijkheid over wat God allemaal deed en kon. God kon alles: Hij kon opa weer beter maken, en een oorlog tegenhouden, en jou veilig thuis laten komen 's avonds. Gods hand was zichtbaar in alle dingen die gebeurden: zijn straffende hand, zijn troostende hand, zijn lerende hand. Dit beeld van God is voor velen aan het wankelen geslagen, waarbij de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog een grote rol hebben gespeeld. Mensen konden niet meer geloven dat God de hand daarin had.

Veel is ook veranderd in de manier waarop we met de bijbel omgaan. Vroeger had een tekst uit de bijbel het laatste woord; mensen leefden met een letterlijke uitleg van dat boek. Nu is er een enorme verscheidenheid gekomen in het lezen en verstaan van de bijbel. Dat heeft een weldadige vrijheid gebracht, maar ook de vraag: “Hoe belangrijk is die bijbel nog voor ons? Is het méér dan een boek vol mooie verhalen? Wat doe ik nog met die bijbel?”

Denk ook aan de veranderingen in visie op Jezus. Moderne theologen schilderen Jezus af als een inspirerende rabbijn of een bezield humanist, die met zijn manier van leven de mensen op het spoor van de naastenliefde heeft gezet. Esoterische boeken laten Jezus zien als drager van het Christusbewustzijn, die de mensen oproept ook in zichzelf dat bewustzijn te ontdekken en ontwikkelen. Voor velen wordt het geloof door zulke denkbeelden weer spannend en levend. Anderen raken enorm in verwarring, en klampen zich aan hun oude zekerheden vast, die echter nooit meer zo zeker zijn als vroeger. Of we willen of niet: ons geloof is in de loop der jaren veel onzekerder, meer aarzelend, meer zóekend geworden. We zijn met elkaar, in zekere zin, steeds minder gaan geloven.

Nu is het natuurlijk een koud kunstje om elkaar met dit soort gegevens een malaisestemming aan te praten. Heel regelmatig dóén we dat ook. Maar is het nou werkelijk zo'n ramp dat ons geloof steeds meer vraagtekens en onzekerheden omvat? Kijk nu eens naar Abraham. In Hebr. 11 komen we zijn naam tegen. Abraham wordt in de bijbel wel de “vader van alle gelovigen” genoemd. Maar wát stelde het geloof van Abraham nou eigenlijk voor? Van God wist hij vrijwel niets af. Op vragen als: “Wie is God” of: “Wat kàn God” had Abraham geen enkel antwoord kunnen geven. Hij bezat geen catechismus en geen diepzinnige theologie. Hij wist maar één ding: dat hij zich aangesproken voelde door deze onbekende God. En dat was voldoende, voldoende om op weg te gaan naar een onzekere bestemming. “...en hij ging op weg, zonder te weten waarheen.” Het draait in het geloof blijkbaar niet om de kwantiteit, maar om de kwaliteit.

Wát geloofde Abraham nou eigenlijk? Wát deed hem wegtrekken, wat hield de vlam in zijn hart brandend? Het Griekse woord “pistis” dat wij met “geloof” vertalen, kan ook “vertrou-

wen” betekenen. Het begint dus allemaal met roeping, en gehoor geven aan je roeping, en geloofsvertrouwen, vertrouwen dat je hier goed aan doet en dat het allemaal goed zal aflopen. Waarbij vertrouwen meer draait om emotie en intuïtie dan om vaststaande zekerheden.

Maar daarna horen we een ander woord: uitzien naar, verwachten. Er staat dat Abraham vertrok naar “het land dat hem beloofd was maar hem nog niet toebehoorde.” Volgens de NBG-vertaling woonde hij “in het land der belofte, als in een vreemd land.” Hij bleef dus altijd vreemdeling, omdat hij nooit bereikte wat hij zocht. Hij ging op reis naar een beloofd land, maar hij was daar nooit werkelijk thuis. Hoe hield hij dat vol zonder teleurgesteld of verbitterd te raken? De brief zegt: “...omdat hij uitzag naar een stad met fundamenten, door God zelf ontworpen en gebouwd.” Weer volgens de NBG: “Hij verwachtte de stad met fundamenten, waarvan God de ontwerper en bouwmeester is.” Hij bleef uitzien naar een nog onbekende toekomst, hij bleef verwachten. Abraham leefde van verwachting.

Dat is in de bijbel een centraal, fundamenteel motief: de belofte van en het verlangen naar de nieuwe aarde, het beloofde land, de stad, het koninkrijk van God. In het Nieuwe Testament sluit Jezus bij deze verwachting aan, door voortdurend de komst van het koninkrijk Gods aan te kondigen. In Jezus’ woorden en daden schemerde dat koninkrijk ook steeds door alles heen: zó zou het gaan worden, die kant ging het uit. Jezus riep ons ook op ons vóór te bereiden op die nieuwe aarde: door te gaan verlangen naar de komst ervan, en door in onze levenswandel al een klein beetje van die nieuwe wereld zichtbaar te maken.

Ik begrijp dan ook nog steeds niet waarom de christelijke theologie in het Westen zó de nadruk is gaan leggen op de dood van Jezus als verzoening van onze zonden. Dat is een veel te eenzijdige beslissing geweest, met schadelijke gevolgen. Om maar één ding te noemen: deze “theologie van het offer” richtte onze “geloofsogen” altijd naar het verleden, naar de lijdensweg en de kruisdood van Jezus. Terwijl Jezus zelf onze ogen voortdurend naar de toekomst wil richten, naar het komende koninkrijk. Ik bedoel niet dat wij het geloof in Jezus’ verzoenend sterven overboord moeten zetten (met name Paulus en Johannes spreken er prachtige woorden over), maar dat wij dit geloofsaspect moeten aanvullen met andere aspecten, en zeker met het hoopvolle punt van de toekomstverwachting.

Vertrouwen en verwachten! Ik durf er wel een maandsalaris onder te verwedden dat déze begrippen de voornaamste inhoud uitmaakten van het geloof van die Kanaänitische vrouw. Van Jezus wist zij vrijwel niets af; zij had alleen wat bijzondere verhalen gehoord over die Joodse rabbi en wonderdoener. Toen is de hoop opgestaan in haar hart: “Zou deze man van God ook mijn dochtertje beter kunnen maken?” En zij is op weg gegaan om Hem aan te spreken. Daar zit vertrouwen in; zonder vertrouwen zou zij nooit op weg zijn gegaan. In het gesprek met Jezus blijft zij hartstochtelijk opkomen voor haar verwachting: de wereld kan beter worden, haar kind kan beter worden! Zij is dan wel geen lid van het Joodse volk, maar zij is toch een moeder, een mens, een kind van God? En Jezus moet haar gelijk geven...

Zonder overdrijven zouden we dit verhaal “De bekering van Jezus” kunnen noemen. Dankzij het grote vertrouwen en de sterke verwachting van deze vrouw gaat Jezus beseffen dat het heil van God óók voor de heidenen is bestemd. Mattheüs beseft de grote gevolgen hiervan. Vlak vóór dit gesprek tussen Jezus en de vrouw vertelt Mattheüs (hoofdstuk 14) het verhaal van de wonderbare spijziging. Jezus deelt dan vijf broden en twee vissen uit aan de mensen. Er worden vijfduizend mensen gevoed, en na afloop blijven er twaalf manden met brood over. Na het gesprek is Jezus wijzer geworden; het brood des levens is er voor de kinderen van Israël, en het is er net zo goed voor de volkeren. Daarom moet het verhaal van de broodvermenigvuldiging nogmaals worden verteld, vanaf Mattheüs 15:32. In dit tweede verhaal worden geen vijf, maar zeven broden verdeeld. Er worden geen vijfduizend mensen gevoed,

maar vierduizend. En er blijven geen twaalf manden over, maar zeven. Je zou bijna denken dat Jezus' wonderbare krachten dus afnemen. Maar wie goed naar de getallensymboliek kijkt, ziet dat de goede gaven van God zich juist vermenigvuldigen. Want in Israël is vier méér dan vijf, en zeven méér dan twaalf. Staan de vijf en de twaalf voor Israël (de vijf boeken van de Wet, en de twaalf stammen van het volk), - de vier staat voor de wereld (de vier windstreken, de vier uiteinden der aarde), en de zeven voor de volheid, het geheel van de schepping. Eerst is het heil aan Israël geschonken, en van daaruit verspreidt het zich over de vier windstreken van de wereld. Het geloof van de Kanaänitische vrouw opent de weg naar de wereld.

En dus: we hebben voor ons geloof niet zoveel woorden en vaststaande zekerheden nodig! We hebben vertrouwen nodig: vertrouwen dat God naar ons luistert, dat het goed zal komen met ons, dat ons op weg gaan zin zal hebben en niet tevergeefs zal zijn. En we hebben verwachting nodig: het uitzien naar een nieuwe, een betere wereld, voor alle mensen op deze aarde, omdat die ons beloofd is.

Het zou goed zijn om deze verwachting een meer centrale plaats geven in ons geloof. Niet alleen omdat het een wezenlijk bijbels motief is. Ook omdat er belangrijke voordelen aan verbonden zijn:

1. Het motief van de verwachting helpt ons om trouw te blijven aan de aarde. Ook gelovigen lopen het gevaar dat zij zich van de schepping afwenden, uit minachting ("Het gaat toch niet om deze wereld, het gaat om hogere dingen") of uit wanhoop ("De wereld is verloren; zij zal in haar eigen ellende ten onder gaan"). Juist ook in een tijd van kerkverlating en geloofscrisis lopen we het risico dat we ons alleen nog maar bezighouden met onze eigen overlevingskansen, en alle ramen naar de buitenwereld sluiten. Het verlangen naar de nieuwe aarde behoedt ons voor zo'n angstige en onvruchtbare geloofshouding. Wij verwachtten nog iets van deze wereld, want: er is een belofte.

2. Het motief van de verwachting maakt ons weerbaar tegen de afgoden van materialisme en consumptiedwang. In deze samenleving gaat de dans om het gouden kalf nog altijd verder, hoewel het voor een groeiend aantal armen allang geen feestelijke dans meer is. En wij, wij dansen mee. We hebben talloos veel verlangens, en we eisen dat al die verlangens zo snel mogelijk worden bevredigd. In de plaats van deze krankzinnige jacht naar geluk kan het verlangen naar Gods nieuwe aarde weer rust en diepte in ons bestaan brengen, en ons weer in herinnering brengen wat wèrkelijk waardevol is.

3. Het motief van de verwachting bevrijdt ons van een veel te eenzijdige kijk op Jezus. Eeuwenlang was Jezus in de kerk vooral de Grote Zondenvergever. We hielden onszelf gevangen in het schema van zonde en verlossing, van schuld en genade. En we dachten dat we klaar waren, als eenmaal de vergeving binnen was. Maar dan begint het natuurlijk pas. Jezus kwam om nieuwe mensen van ons te maken, mensen die leven vanuit het verlangen naar Gods nieuwe stad. Hij leefde voor òns, maar Hij leefde ons ook vóór. Hij ging en gaat ons voor naar het beloofde land.

4. Het motief van de verwachting verbindt ons met gelovigen van andere geloofsrichtingen en godsdiensten. Ook met ongelovige mensen raken we verbonden, in de inzet voor een andere, rechtvaardiger samenleving. We zullen als christenen leren samenwerken, leren uitgaan van gemeenschappelijke dromen en idealen. U zult mij nooit horen zeggen dat alle godsdiensten in wezen hetzelfde zijn; er zijn en blijven fundamentele verschillen. Maar als we die verschillen niet meer zo benadrukken, komt er ruimte voor wat ons bindt en verenigt.

"U hebt een groot geloof! Wat u verlangt, zal ook gebeuren..."